

Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt.
9023 Győr, Corvin u. 9.
tel.: +36 96 529 450 fax: +36 96 526 586
Email: kaegrt@kaeg.hu
Internet: <http://www.kaeg.hu>

Tudnivalók a bálványfáról

Áttekintő leírás

A bálványfa a bálványfafélék családjába tartozik, tudományos neve *Ailanthus altissima*. A köznyelvben gyakran keverik az ecetfával, illetve többnyire azt hiszik, hogy a két név azonos fajt takar.

(Az ecetfa vagy ecetszömörce a szömörcefélék családjába tartozik, tudományos neve *Rhus typhina*. Távoli rokonnak tekinthető, melynek hasonló a levele, de jóval kisebb termetű, inkább csak cserjeméretet ér el, és terjedése sem annyira agresszív.)

A bálványfa 25 méteres magasságot elérő, egyenes törzsű, ritkás ágrendszerű és laza lombzatú fafaj. Kérge sima, szürkés, idősebb korban hosszanti irányban felrepedező. Gyökérszete a talaj felső fél méteres rétegét szövi át, oldalirányban nagy távolságba elnyúlik. Hajtásai feltűnően vastagok, nagy, üreges béllel rendelkeznek.

Nagyméretű (40-60 cm hosszú) összetett levelei vannak, melyek 11-25 db (7-12 cm hosszú) levélkéből állnak. (A sarjak esetében még ennél is hosszabb lehet az összetett levél.) Lombtalan állapotukban a nagyméretű, háromszög alakú levélripacsokról is jól felismerhetők. Sok nektárt termelő virágai zöldessárga bugákban nyílnak, július elején. A fa „felemás kétlaki”, azaz vannak porzós és hímnős példányai. A 3-4 centiméteres szárnyas magokból álló termések fürtöket alkotnak, ősze érnek be, télen folyamatosan hullanak.

Származása, története

Kínából és Koreából származik. 1750 körül egy francia szerzetes (és amatőr botanikus) közvetítésével jutott be Európába.

Kezdetben csak jó tulajdonságait ismerték fel: Gyors növekedése, viszonylag kemény fája, igénytelensége, tetszetős megjelenése, sőt selyemhernyó tenyésztésre alkalmasnak vélt lombja miatt terjesztették. A botanikus kertekből,

utak menti fasorokból és kísérleti területekről szárnyas magja segítségével hamar elterjedt, és mára az egyik legagresszívebben terjedő özönnövénnyé vált.

Tulajdonságai

A bálványfa úgynevezett pionír jellegű fafaj, melynek szinte minden tulajdonsága a gyors térhódítást szolgálja. Széles termőhelyi tűrőképességgel és rendkívüli vitalitással rendelkezik, s így alig van olyan tényező, mely akadályozná terjedését.

Különösen gyors, évente akár 1 méter feletti (sőt sarjaknál akár 2 métert is meghaladó) növekedés jellemzi. Kb. 15 méteres magasságnál lelassul, ekkor már inkább a szaporodásra fordítja energiáit.

Már 8-10 éves korától kezdve bőségesen terem. Csavarodott szárnyú, pörögve szálló terméseit a szél messzire hordja. A magok hosszú ideig megőrzik csírázóképeségüket. Folyóvizekbe hullva ugrásszerű terjedésre is képes.

Magról kelt csemetéi mellett gyökérsarjai is segítik agresszív térfoglalását. Különösen a törzs sérüléseire reagál fokozott sarjképződéssel, olykor nagy területű, áthatolhatatlan sarjtelepeket képez. A hajtásait ért sérüléseket (pl. törés, fagyás) gyorsan pótolja.

Leginkább a laza, levegős talajokat kedveli, de e tekintetben kimondottan széles a tűrőképessége, tápanyagszegény helyeken, pl. házfalak melletti repedésekben is megél. A városokban való elterjedést még két tulajdonsága segíti: kiválóan tűri a levegőszennyezést, és viszonylag jól viseli a sózást is.

Nyár elején igényel több csapadékot (ekkor valószínűleg elraktározza a vizet) egyébként szárazságtűrő. Megfigyelések szerint extrém száraz körülmények között is hosszan elvegetál, bár ilyenkor csekély a növekedése.

Melegkedvelő faj, hazánkban talán ez az egy korlátozza némiképpen a terjedését. Viszonylag hosszú vegetációs időre van szüksége ahhoz, hogy hajtásai kellően beérjenek. Az el nem fásodott hajtások télen elfagynak, míg elfásodva komoly, -20 fok körüli hideget is elviselnek.

A fagyási veszteségeket új hajtásokkal, sarjakkal gyorsan pótolja.

Fényigényes, ezért főleg nyílt, bolygatott terepen terjed jól. A jó minőségű zárt erdőállományokat kevésbé veszélyezteti, inkább a gyengébb termőhelyek ritkás erdeiben hódít.

Nem véletlen, hogy társaságunk működési területén belül leginkább a kisalföldi homokvidéken, Győr – Gönyű – Nagyszentjános – Bőny térségében (az egykori futóhomokos területeken) terjedt el.

Gyökere, kérge, lombja mérgező, keserű, kellemetlen szagú anyagokat tartalmaz, ezért sem a gombák, rovarok sem az emlősök nem károsítják az élő fát. (Az újabb megfigyelések szerint a csigák között vannak károsítói.) A gyökereiből erősen alleopátiás vegyületek oldódnak ki, melyek nagyban akadályozzák más növényfajok fejlődését. Ez a gátló hatás olyan jelentős, hogy úgy tűnik, akár természetes gyomirtó szert is lehetne készíteni belőle.

Eredeti élőhelyén akár a 130-150 évig él, nálunk azonban csak 80 év körüli a maximális életkora. A gyors terjeszkedésre berendezkedett stratégiájú fajnak nincs is szüksége hosszú élettartamra.

Érdekes módon a bálványfa egyébként közepesen kemény faanyaga nem tartós, gyorsan elbontják a farontó gombák, rovarok. (A jelek szerint a mérgező anyagok csak az élő szöveteket védik.)

Káros hatásai

A bálványfa káros hatása legfőképpen abban áll, hogy agresszív térfoglalásával elveszi az élőhelyet az értékes, őshonos erdőtársulásoktól. Többnyire vasúti töltések mellől, temetőkből, elhanyagolt magánterületekről jut szárnyas magjával az értékes élőhelyekre.

Ahol elegendő fényhez jut, ott megveti a lábát, majd gyökérsarjaival terjeszkedni kezd. Ahogy említettük, a gyökereiből kioldódó vegyületek akadályozzák más fajok fejlődését, így a „közelharcban” mindenképpen ő az esélyes. (Egyedül a sűrű állományok árnyékoló hatása képes gátat szabni a fényigényes növény terjedésének.)

A kialakuló összefüggő bálványfa foltok élővilága szegényes; ökológiai, gazdasági és turisztikai szempontból egyaránt csökkent értékűnek tekinthető.

Irtása

A nagy területeket behálózó, tápanyagraktárként is működő gyökérsarj miatt a növény mechanikai úton szinte kiirthatatlan: A törzs kivágására a gyökerekből sarjak százai törnek a felszínre.

Ha ezeket egyesével kihúzzuk vagy lekasáljuk, újak jelennek meg – mindaddig, amíg a gyökér tápanyagkészlete teljesen ki nem merül. Egy kertben

álló faegyedet ilyen sziszifuszi módon is ki lehet pusztítani, de mindez üzemi méretekben teljesen elképzelhetetlen.

Emiatt a gyakorlatban mindenütt a vegyszeres irtás terjedt el. A hatóanyagot permetezéssel (lombra), ecsetes kenéssel (lombra, kéregre, kambiumra) vagy injektálással (törzsbe) lehet bejuttatni a növénybe. Ha a felszívódó vegyszer eljut a gyökérbe, akkor van esély rá, hogy a fa sarjképződés nélkül (vagy minimális sarjképződéssel) pusztul el.

2013. október 25.

Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt.